

ПОСЛІДОВНІСТЬ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ КОЕФІЦІЄНТІВ ЛІКВІДНОСТІ

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення його платіжних можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань. У Положенні «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» наводиться визначення терміна «платоспроможність» як здатності боржника (контрагента) банку здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань відповідно до умов договорів [3]. У Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства дається таке визначення: платоспроможність (ліквідність) – один з основних якісних показників діяльності підприємства, що визначає спроможність підприємства здійснювати платежі, розраховуватися з боргами у необхідному обсязі та в зазначений строк наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності [2].

У залежності від того, якими видами платіжних засобів підприємство має можливість здійснити оплату своїх поточних зобов'язань, визначаються три рівні платоспроможності [5, с. 146]:

- грошова – характеризується коефіцієнтом абсолютної ліквідності (нормативне значення $\geq 0,2$);
- розрахункова – характеризується коефіцієнтом швидкої ліквідності (нормативне значення $\geq 0,7$);
- майнова – характеризується коефіцієнтом загальної ліквідності (нормативне значення $\geq 1,0$).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність: грошима і поточними фінансовими інвестиціями. Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й очікуваних надходжень від дебіторів. При цьому вірогідність результатів розрахунків залежить від якості поточної дебіторської заборгованості (строків утворення, фінансового стану боржників тощо). Коефіцієнт загальної ліквідності визначається відношенням усіх оборотних активів до поточних зобов'язань і відображає прогностичні платіжні можливості підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту оборотних активів, за умови своєчасних розрахунків з дебіторами, реалізації готової продукції і товарів, а в разі потреби, і запасів.

Важливе значення у фінансовому аналізі відіграє використання методик

детермінованого факторного аналізу для визначення впливу факторних показників на зміну результативних показників. Такий аналіз доцільно проводити в тих випадках, коли між результативним і факторними показниками існує функціональний зв'язок, тобто результативний показник може бути представлено як суму, різницю, добуток або відношення факторних показників. Для проведення детермінованого факторного аналізу будується модель факторної системи, що відображає математичну залежність між результативним і факторними ознаками, з дотриманням таких вимог [1, с. 40]:

- фактори, що включаються у модель, повинні реально існувати і мати конкретний економічний зміст;
- факторні показники, що входять у систему факторного аналізу, повинні мати причинно-наслідковий зв'язок із результативним показником;
- факторна модель повинна забезпечити можливість кількісного виміру рівня впливу кожного фактора на зміну результативного показника.

Механізм детермінованого факторного аналізу включає [4, с. 422-423]:

- 1) обґрунтування факторної моделі результативного показника (адитивної, мультиплікативної, кратної або комбінованої);
- 2) вибір методичного способу (прийому) факторного аналізу (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, індексного, інтегрального та ін.);
- 3) розрахунок впливу факторів на зміну результативного показника (у динаміці, фактично порівняно з планом, прогнозом, нормативом);
- 4) інтерпретацію одержаних результатів з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Наприклад, факторний аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності пропонуємо проводити за допомогою змішаної моделі:

$$КЛ = (Г + ПФІ) \div ПЗ, \quad (1)$$

де КЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Г – гроші та їх еквіваленти;

ПФІ – поточні фінансові інвестиції;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Використання методичного способу ланцюгових підстановок передбачає розрахунок умовних значень результативного показника ($КЛ_{ум1}$, $КЛ_{ум2}$):

$$КЛ_{ум1} = (Г_1 + ПФІ_0) \div ПЗ_0, \quad (2)$$

$$КЛ_{ум2} = (Г_1 + ПФІ_1) \div ПЗ_0, \quad (3)$$

де $Г_1$ і $Г_0$ – грошові кошти відповідно у звітному і базовому роках;

$ПФІ_1$ і $ПФІ_0$ – поточні фінансові інвестиції відповідно у звітному і базовому роках;

$ПЗ_0$ – поточні зобов'язання у базовому році.

Тоді, загальна зміна (+, -) коефіцієнта абсолютної ліквідності у звітному році порівняно з базовим роком:

$$\Delta КЛ = КЛ_1 - КЛ_0, \quad (4)$$

у тому числі за рахунок факторів:

$$1) \text{ грошей та їх еквівалентів: } \Delta КЛ_Г = КЛ_{ум1} - КЛ_0; \quad (5)$$

$$2) \text{ поточних фінансових інвестицій: } \Delta КЛ_{ПФІ} = КЛ_{ум2} - КЛ_{ум1}; \quad (6)$$

$$3) \text{ поточних зобов'язань: } \Delta КЛ_{ПЗ} = КЛ_1 - КЛ_{ум2}. \quad (7)$$

Іншим прикладом є факторний аналіз коефіцієнта загальної ліквідності (КЗЛ), який проводиться за допомогою кратної моделі:

$$\text{КЗЛ} = \text{ОА} \div \text{ПЗ}, \quad (8)$$

де ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Визначається умовне значення коефіцієнта загальної ліквідності (КЗЛ_{ум}):

$$\text{КЗЛ}_{\text{ум}} = \text{ОА}_1 \div \text{ПЗ}_0, \quad (9)$$

де ОА₁ – оборотні активи у звітному році;

ПЗ₀ – поточні зобов'язання у базовому році.

Тоді, загальна зміна (+,-) коефіцієнта загальної ліквідності у звітному році порівняно з базовим роком:

$$\Delta \text{КЗЛ} = \text{КЗЛ}_1 - \text{КЗЛ}_0. \quad (10)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) оборотних активів: $\Delta \text{КЗЛ}_{\text{ОА}} = \text{КЗЛ}_{\text{ум}} - \text{КЗЛ}_0;$ (11)

2) поточних зобов'язань: $\Delta \text{КЗЛ}_{\text{ПЗ}} = \text{КЗЛ}_1 - \text{КЗЛ}_{\text{ум}}.$ (12)

Перспективи вдосконалення механізмів детермінованого факторного аналізу результативних показників фінансового стану підприємств пов'язані з:

- розширенням інформаційного забезпечення аналітичних досліджень з урахуванням вимог НП(С)БО 1 і НП(С)БО 25;

- трансформацією моделей факторного аналізу за рахунок поділу факторів першого порядку на фактори другого порядку, факторів другого порядку – на фактори третього порядку і т. д.;

- обґрунтуванням резервів поліпшення відповідних характеристик фінансового стану підприємства на підставі результатів факторного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Губарик О.М. Оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства на підставі фінансової звітності та бухгалтерського балансу. *Загальні питання економіки*. 2010. № 23. С. 38–41.

2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / наказ Міністерства економіки України від 19.01. 2006 р. № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. № 1361). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення 30.09.2019 р.).

3. Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» / постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (дата звернення 30.09.2019 р.).

4. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. Механізми факторного аналізу показників фінансового стану галузей економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5(179). С. 421-429.

5. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. *Фінансовий аналіз*. Полтава: ПДАА, 2016. 432 с.